

Nová Vieska

Kisújfalu

HONISMERETI KISKÖNYVTÁR

A borító első oldalán: A református templom
A borító hátsó oldalán: Faluház

A község jelene

Kisújfalu község Nyitra megye Érsekújvári járásának közepén terül el. Területe 1760 hektár. Tengerszint feletti magassága 135 m. A községhez tartozik a 30 lakóházból álló Arad és a 12 lakóházból álló Réva település is. A község lakosainak száma 2006. január 1-én: 769. Nemzetiségi összetétele: 11% szlovák, 89% magyar. A községben református vallású lakosok élnek. Aradon és Réván néhány család evangélikus és baptista vallású. A község kb.10%-a római katolikus felekezetűnek vallja magát, de hitéletét a községben nem gyakorolja.

A községi képviselőtestület 2002-től 7 tagú: Bitter Irén, Búcsi László, Búcsi Szabolcs, Fűri Gábor, Libárik Peter, Szabó Gábor és Geri Valéria – alpolgármester. A község polgármestere Kis Róbert.

A községnek 1997-től a magyarországi Budaörs, 2004-től pedig a vajdasági Tóthfalu a testvértelepülése.

A község és mindkét települése a szennyvízelvezetésen kívül közművesített. Van vasúti megállója és postája. Az Érsekújvári-Párkányi főút menti fekvése jó autóbusz közlekedést biztosít. Busz indul Komáromba is Kisújfaluról, napjában kétszer.

Az alapiskola alsósintű, jelenleg az 1-4. évfolyamot 19 kisdíák látogatja. Az óvoda egész napos, 15 kisoval. Az iskolában és az óvodában is 2-2 pedagógus látja el a teendőket.

A községben a termelőszövetkezet 1992-ig állt fenn, akkor a transzformáció után 7 kisebb egységre esett szét, amiből jelenleg kettő működik. Megszűnt a révai téglagyár és az ormoki egység. Az aradi Agroservis TSz és a Selit Kft is átalakult. Egyedül a Hangás TSz működik jeleneleg is kb. a fele akkora területen, mint 1992-ben. A törvény adta lehetőségeket kihasználva a község kataszterének több mint felét 17 kisgazda műveli. Főleg klasszikus mezőgazdasági földművelést folytatnak (árpa, búza, kukorica), de néhányan paradicsom, dohány, dinnye termesztésével is foglalkoznak. Állattenyésztéssel azonban senki, csak a Hangás TSz (sertés és szarvasmarha). Háztáji gazdaságban van még 4-6 ló, és 6-10 szarvasmarha, kisállat – kecske és

bárány elvétele. A községben 2005-ig működött a Nadex nádfeldolgozó kisüzem.

A közellátást jelenleg már csak a Jednota Fogyasztási szövetkezet egy vegyes áru boltja látja el. Két asztalosműhelyt fenntartó magánvállalkozó működik még a faluban. Két kisebb vendéglátó üzem is működik, a Hársfa presszó és a Naplopó.

Nyilvántartott munkanélküliek száma 2006. áprilisában 42, a munkaképes lakosság 21,4%-a (Párkány és vidéke tartós harmadik helye, Párkány 20,01% és Nána 20,4% után.)

A község rövid története évszámokban

- 1233 A község első írásos említése egy adásvételi szerződésben Ösztövér néven. Elhelyezkedése valószínűleg a patak bal partján, a mai Ivanics tag alatt lehetett.
- 1263 Ismételt említése a községnek – ekkor már a Hontpázmány nem béli András birtoka
- 1295 Arad pusztá oklevélbeli említése – az esztergomi érsek birtokaként szerepel
- 1394 Kőbölküti György lerombolja Forgách János ösztövéri birtokát
- 1437 Zsigmond király várlistáján Újfalú néven említik, elhelyezkedése valószínűleg a patak jobb partján, a mai Paprét domb környékén. A települést északkeletről mocsár délnyugatról erdő határolja.
- 1531 A Báthory család birtoka – ekkor 4 porta nagyságú
- 1570 a törökkori szandzsák összeírásában lakatlan településként szerepel, Arad pusztá viszont lakott (500 akcsa adót fizetett)
- 1601 Kisújfalú néven szerepel egy összeírásban, lényegében a mai helyén 1 ? portával
- 1647 A Keglevich család birtokaként szerepel 3 portával
- 1650 Az első lelkipásztor nevének említése: Farnady Hencz András, a reformáció tanait követő gyülekezet saját templommal rendelkezik.
- 1664 a török adóösszeírás 60 fejadófizető személyt említ, 39 háztartásban. Arad pusztá 1000 akcsa adót fizetett
- 1683 A Bécs alól visszatérő lengyel seregek a falut feldúlják és kifosztják

- 1696 A Pálffy család birtoka, 93 lakossal, Bottyán János bírja zálogbirtokként. Elűzik lelkipásztorát, helyét lévita foglalja el. Arad pusztát armalista nemesek foglalják el.
- 1705 A Rákóczi szabadságharcban a gyülekezet visszakapja templomát
- 1710 A kurucvilág végén pestisjárvány tizedeli a falu lakosságát
- 1715 Az országos összeírás 16 háztartást sorol fel
- 1731 Bél Mátyás „Notitia Comitatus Strigoniensis” c. művében említi Kisújfalut is, az úszó szigetek kapcsán (kép 1749-községi pecsét)
- 1766 Népszámlás – 96 adófizető háztartással, 222 családdal
- 1768 Mária Terézia Urbáriuma lefekteti a községi tulajdon-viszonyokat
- 1783 A templom újraépítése
- 1786 Iskola létesítése, 70 háztartás 476 lakossal
- 1787 A türelmi rendelet utáni első állandó lelkész Nagy János érkezése, Arad a Török család birtoka, 9 háztartással, 32 lakossal
- 1819 A mocsarak lecsapolása és a Párizs patak mai medrének kialakítása
- 1828 Országos összeírás 80 háztartás 605 lakossal
- 1835 Kovács József lelkész érkezése
- 1850 A Budapest-Pozsony vasútvonal megépítése
- 1869 Népszámlálás – 739 lakosa van
- 1874 Tűzvész a faluban – 10 házon kívül leég az egész falu
- 1880 Az Önkéntes Tűzoltó Testület megalakulása – 753 lakos
- 1889 Lénárt Lajos lelkipásztor érkezése a faluba
- 1895 Salgó Sándor jegyző működésének kezdete a faluban
- 1905 A földesúr kérésére a Magyar Szőgyéni kataszterben fekvő Aradot Kisújfaluhoz csatolják
- 1911 Az iskola felújítása

*Képeslap a XX. század
20-as éveiből*

*A község elöljárósága
1911-ben*

1918 Az első világháború
26 kisújfalusi lakos halál-
látkövetelte

1921 Kisújfalu Csehszlo-
vákia részévé válik

1924 Tóth István rektor
érkezése a faluba

1926 Az aradi (Ullmann) és a kisújfalusi (Pálffy) földesúri birtok felpar-
cellázása a cseh és szlovák telepesek között

1927 A szlovák iskola megalakulása Aradon

1930 Nehézy Károly lelkipásztor megválasztása, árvaházi mozgalom, a
Hajnal, majd a Kiskoszmály c. újság megjelenése Kisújfalun

1932 A Sportegyesület (futbalcsapat) megszerveződése

1938 Kisújfalu ismét Magyarország része

1945 A második világháború 31 személy életét követelte Kisújfalun és 4
ház rongálódott meg

1947 kitelepítés és deportálás 60 családot, 200 személyt érintett. Elhagy-
ta a falut a község lelkipásztora és tanítója is. A Magyarországra
kitelepítettek közül senki, a Csehországba kitelepítettek közül
pedig mindenki visszatért Kisújfalura

1948 megnyitotta kapuit
Kisújfalun a magyar isko-
la is

1948 Hamar István lelki-
pásztor érkezése

1949 Szövetkezetesítés

1970 Az új községi hi-
vatal és posta épülése

Képeslap

Képeslap

1979 Rácz Elemér tiszteletes érkezése

1980 Az új 60 személyes óvoda épülése

1990 Az ivóvízhálózat kiépítése a faluban

1991 Ismét megnyitja kapuit Kisújfalun az

iskola (1-4. évfolyam) népszámlálás – 914 lakosa van a községnek

1995 Az ivóvízhálózat kiépítése Aradon és Réván, a kábeltévé hálózat megépítése a faluban

1996 A gázvezeték kiépítése az egész községben

2001 Kisné Búcsi Jolán ref.lelkész megválasztása,

2004 A faluház és a szabadtéri színpad kialakítása

2005 A Magyar Szőgyéni kataszterben fekvő, de a 2. világháború óta közigazgatásilag Kisújfaluhoz tartozó Réva település Kisújfaluhoz való csatolása

2006 A Jednota-vendéglő kultúrhelyiséggé való átalakítása Európai uniós támogatással.

A község társadalmi szervezetei

A községben jelenleg több társadalmi szervezet is működik, legnépesebb és a legnagyobb támogatást élvező a **Kisújfalusi Sportegyesület** (elnök – **Varga János**), valamint a **Nyugdíjasok szervezete** – 65 regisztrált tag (elnök – **Dobai Erzsébet** nyug. tanítónő). A **Vöröskereszt** helyi szervezete – 15 tag (elnök – **Szabó Márta**) igaz mellékesen évek óta népszínművekkel, színdarabokkal lepi meg Kisújfalu közösségét. A **Vadásztársaság** a község kataszteri határánál nagyobb területen látja el a vadgazdálkodás feladatát – tag 19 (elnök – **Geri Csaba**). Az **Úrbéres Társaság** (elnök – **Gulyás Vilma**) a községi közös erdő tulajdonosainak érdekképviselete. A **Hegyközség** – 68 tag (elnök – **Mátyás András**)

hosszas készülődés után úgy tűnik ma, fel tudja vállalni nemcsak a szőlő-termelő kisgazdákat, de a bortermelők gondjait is. A **községi Önkéntes Tűzoltó Testület** – 56 tag (elnök – **Búcsi László**) nemcsak a preventív ellenőrzés feladatait látja el, de az ifjúság mozgáskultúrájában is jelentősen besegít. A helyi **Csemadok alapszervezete** (elnök – **Szabó Ilona**) a hagyományos népi kultúrát ápolja – rendszeres szervezője a hagyományos szüreti felvonulásoknak, de tánckara is van. Érdemes megemlíteni a helyi kisiskola, valamint az óvoda mellett működő **szülői munkaközösségeket** is, akik az intézményeik életének javítása mellett a kultúra ápolásában és az intézmények segítségével veszik ki részüket, igaz mindig csak az éppen az intézménybe járók szülei. A társadalmi szervezetek mellett egy, a **Kisújfaluért Polgári Társulás** is működik a faluban, segítve a helyi szervezetek pályázati lehetőségeit.

Kisújfalu természetvédelmi területei

A legnagyobb kiterjedésű a 184 hektáron elterülő „**Párizsi mocsarak**” **Nemzeti Természetvédelmi Terület** /Národná prírodná rezervácia/ a szomszédos Kőbölkút községgel közös és a Dunamenti alföldön a Dunamenti dombvidéken terül el. A terület meleg és száraz klímaterületen fekszik. 1990-től a Ramsari egyezmény által besorolást nyert a fokozottan védett mocsarak közé. A főleg náddal benőtt, sekély vizű terület a vízi madarak jelentős fészkelőhelye. A Párizsi mocsarak legalább 100 fajta madár élőhelye /gémek, récék, nádiposztáták, cinegék,

sármányok a törpegém a bölömbika, a szürke gém, a vörös gém a nagy kócsag, a bakcsó, nyári lúd, bütykös hattyú, csörgő réce, barna réti héja, szárcsa, vizityúk, a nádi sármány, a függőcinege, a

Párizsi mocsarak

Alúvium

nádirigó, a fülemülesitke, az énekes nádiposzáta, a guvat, vaticse, a jégmadás, a barázdabillegető, a kék-begy, stb/. A legjelentősebb emlősök a vidra és a patkányfejű pocok, a kétéltűek közül megtalálható itt a pettyesgöte, a vöröshasú unka, a zöld levelibéka, a barna ásóbéka, a kacagó vagy tavi béka, kecskebéka és az erdei béka. A hullók két fajtája él itt a fürge csík és a vizisikló. A halak közül megtalálható a réti csík, a széles kárász, a vágó csík, a tőponty, a nyálkás compó, az eresszárnyú koncér, a dévér keszeg, a csuka és a törpeharcsa. A terület egyes részein nádkitermelés folyik. A lelőhely nemzetközi, tudományos jelentőségű, mivel nemzetközi ornitológiai megfigyelések és kutatások színhelye.

A község második védett övezete a **„Párizs patak völgye”** /Alúvium potoka Paríž/ – védett természeti képződmény 103 ha-on Kürt községgel közös. Főleg náddal és vizi növényekkel /nád, közönséges fűz, sás/ benőtt érintetlen védett terület. 3200 méter hosszú, és kb. 250 méter széles.

A harmadik – állami-lag regisztrált természet-védelmi terület a község szőlői fölött 9 ha-on elterülő **„Somlyó hegy”** /Drieňová hora/, amely fákat nem, csak cserjés, bokros növényzetet tar-

Somlyó

Szőlőspincék

talalmaz. 1964-től védett, a 2850/1-es parcellán terül el. A terület száraz, különlegesen meleg klímával rendelkezik. Nagyon értékes és ritka xerotherm növények és élőlények találhatók itt (törpemandula, leánykőkörörcsin, nőszirm, hangyabogáncs, tavaszikikerics, árvalányhaj, valamint melegkedvelő bogarak) Identifikációs kódja: SKUEV0292.

A község területén két helyen található szőlős terület. Kisújfalun kb. 90 ha-on egybefüggő, dombos, déli fekvésű. Kilátással a Duna folyamra. A szőlőben mintegy 120 pince-présház található, többségének alsó pincéje a XIX–XX. századból származik, kőből rakott. A másik szőlősterület szintén összefüggő, Réva területén, szintén déli fekvésű, kiterjedése 5–6 ha.

A községben 80 ha-on összefüggő „Úrbéres erdők” található. Tulajdonosai a község lakosai oszthatatlan közös tulajdonnal. Az erdő nagy részét akác alkotja.

Még egy erdő található a község kataszterében a valamikori Pállfy erdő, amely Köbölkút községgel közös összefüggő területen található, állami tulajdonban. Használó, úgymint a Somlyó hegy és az úrbéres községi erdőnek is, a Palárikovo-i (Tótmegyér) Állami erdőgazdaság.

A község hitélete

Egy 1345-ben kelt oklevél szerint Ösztövéren kápolna is volt, ahol egy Miklós nevezetű pap végzett egyházi szolgálatokat. A szomszéd község nemesei, Köbölkúti János fiai, László és Péter azonban az ösztövéri papot saját kápolnájában bántalmazták, életét fenyegették, s

csak a helybéliek tudták őt megmenteni, a kápolna szentélye és annak berendezése azonban a küzdelemben elpusztult.

Ösztövérfalut 1394-ben a köbölkúti nemes Köbölkúti György leromboltatta, lakóit elűzte, akik később feltehetőleg egy új falut alapítottak Újfalun néven.

1437-ben nevezik először egy Zsigmond-kori királyi várlistán községünket Újfalunak, amikor három községet, Köbölkutat, Ravasz (később Bátor) Keszit és Újfalut új, a királyhoz hű birtokosnak, Ludányi Lászlónak és fiainak adtak.

Az 1560. évi egyházlátogatás nem is említi, és az első ismert török összeírás (1570) is lakatlannak találja a falut, holott kőből falazott, középkori, nádtetejű templomcskája még állt. A község őslakosai, valószínűleg a török által Esztergom első elfoglalása után Bátorkeszire és környékére betelepített Debrecen környéki új tanokat valló református felekezeti családok voltak. Erről az 1701. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv tudósít. A második ismert törökkori összeírás 1664-ből már 34 háztartást említ, amelyek között olyan nevezetű lakosokat sorol fel Kisújfalunál, amilyenek mind a mai napig előfordulnak falunkban, és sehol másutt a környéken, csak itt (Csanda, Dobai, Búcsi, Mócsa).

A Kisújfalui Református Keresztyén Egyház

„A török nyomán mindenütt pusztulás támadt. Látható templomok dőltek romba, de ugyanakkor láthatatlan templomok keletkeztek.”

Különösen helytálló ez a megállapítás Kisújfalut illetően, hiszen a szájhagyomány úgy tartja, hogy a mai templom egy itt lévő török mecset köveiből épült, tehát a középkori keresztény templomot vagy lerombolták, vagy átminősítették török szakrális épületté. Akár így, akár úgy, de nem szolgálhatott eredeti rendeltetése szerint. Ám az itt lévő hívek ennek ellenére is megmaradtak hűségesen a „láthatatlan templomuk” körül. Ez a hűséges kitartás jellemezte a Kisújfalusi Református Gyülekezetet a történelem viharos időszakaiban is, akár ellenreformáció, akár kommunizmus volt annak a neve.

A református templom, Jókai Éva rajza

Az „újfalusi reformata ekklezsiát” először 1652-ben Perlaki Márton barsi esperes említi levelében, amelyben a komáromi egyházkerület református parókiáit sorolja fel. Kisújfalu első lelkésze pedig Farnady Hencz András volt. Az őt követő Bámadi András 1654-ben a következő fizetséget kapta a falutól: *„A kisújfalui prédikátor, Bámadi András 1654. évi fizetése: pénz 20 forint, búza 20 mérő, őszi vetés 2 hold, tavaszi vetés 2 hold, mind a két rendbelit*

felarattják és behorgyák, szakasszal rét, minden háztul egy-egy szekér fa, kenderföld, mint egyéb gazdának, keresztelőtül egy tük és egy kenyér, copulatiotul 25 dénár, halotti tanítástul 25 dénár, énekléstül 12 dénár, praebenda bor minden hordóbul 1 pint.”

Az 1689. évi egyházi tizedösszeírás szerint, amelyet a szőgyéni plébános, Kondor János készített el, a falunak a következő lakosai voltak: Kardy Péter, Takács István, Takács János, Magyar János, Bernáth János, Toth András, Udvardi István, Tokody György, Takács Benedek, Dobai János, Dobai Mihály.

A török kiűzése utáni első római katolikus vizitációban, 1700-ban, Kisújfalu már a köbölküti plébánia második fiókegyházaként szerepel.

A lelkész nélkül is működni tudó gyülekezeti élet csak úgy volt lehetséges, hogy a lelkész szerepét a jegyző, vagy a tanító vette át. Valószínű, hogy így volt ez Kisújfalun is, hiszen II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának idején az 1705. november 6-án érkezett 3 tagú bizottságnak volt kinek visszaadnia a templomot és az egyház minden más ingatlanát. Bár ha a lelkészt elűzték is, a gyülekezet épségben megmaradt, s élte az új körülményekhez bizonyos fokig alkalmazkodott

életét. Bár a fejedelem szabadságharcát leverték, egyházunk szempontjából ennek mégis igen nagy jelentősége volt, ugyanis az erőszakos rekatolizációt megállította. Soha többé olyan erőszakos eszközökkel, mint eddig, nem harcoltak tovább az „eretnek” tanok ellen sem az uralkodók, sem kiszolgálóik, de maga a római katolikus egyház sem.

Eljött tehát a „csendes ellenreformáció” időszaka. A „Carolina Resolutio” Kisújfalun is visszavette a templomot a reformátusoktól, de a gyülekezet ennek ellenére élt. Erről tesz tanúbizonyságot Valesius Antal János esperes egyházlátogatásra felszólító körlevele 1727-ből. Itt megemlíti Kecskeméti István lévita nevét, aki Kisújfalun töltötte be az elűzött lelkipásztor helyét. 1732-ben a „Carolina Resolutio”-ra való hivatkozással a vármegye eltiltotta a szolgálattól Kisújfalun Jóba István levitát. A kisújfalui árva gyülekezetben 1732-ben történt egyházlátogatás jegyzőkönyve épp ezt beszéli el: *„Az egyházlátogató maga elé idézte a jegyzőt is, aki az ev. reform. hívek nyilvános istentiszteletének vezetője. A királyi és érseki rendelet alapján a földesúri tisztartó és számvevő jelenlétében a további nyilvános vallásgyakorlattól eltiltatt. Erre mindnyájan egyhangúan azt vallották, hogy inkább elköltöznek s üresen hagyják a falut, mintsem arról lemondjanak, s hogy ők ezen intézkedésbe bele nem nyugszanak, hacsak őket ebben mások meg nem gátolják.”*

Az 1755. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv Kisújfalun már 330 református lelket, 10 római katolikust és 4 zsidót talált, akik mind magyarul beszéltek. Nyilvános egyházi élet a faluban természetesen nem lehetett. A katolikus lakosság Kőbölkútra, a református Madarra, Radványra járt egyházi szolgálatok igénybevitelére. (községi pecsét helye!)

Az 1761. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv mindezt megerősíti. Valószínű, hogy ekkortájtban épülhetett a gyülekezet imaháza, ugyanis a helytartótanács 1753-tól megtiltotta az artiku-

Az 1764-es községi pecsét

*Nagy János tiszteletes
Rudnay Sándorhoz írt verseskötete*

lárius helyek látogatását a nem artikuláris helyek lakosainak. Sőt magát az istentiszteletet is megtiltotta, csak a könyörgés maradt meg, se prédikálás, se közös éneklés nem volt.

Mária Terézia uralkodása alatt 1762-ben még a tanítót is elűzték, és katolikus tanítót neveztek ki erőszakkal a kisújfalusi reformátusoknak, akik megtagadták a tanító járandóságát, mondván a falu nem tud eltartani két tanítót. A fellelt levéltári iratokból nem derül ki, mi

lett a tanítók további sorsa, de hogy református „oskolatanító” működött a faluban az szinte bizonyos. 1775-ből ugyanis a következő, az „Újfalusi Református Ekklessia iskola Mesterének fizetése” címet viselő összeírás maradt ránk: „Pénz 20 forint, Szemes Búza 30 Posonyi mérő, Egy pár tsizmára 2 forint esztendőnként. Három szekér széna. Tizenkét font szappan. Tűzelő fa elegendő. Tanításért minden gyerek 10 garas 0,5 fél Véka Zab vagy Árpa , egy tsirke, Fél Urbarialis sessio után való Szántó föld minden munkájával a bé hordásig, szinte úgy az őszinek mint a tavaszinak. Ez van a notariáért. Kenderföld egy véka alá való szántásával, vetésével együtt. Káposzta föld. Szilvás kert a temető mellett. Hat akó Bor. Halott temetésért 20 kr. Búcsúztatásért 1 forint.”

A türelmi rendelet utáni első római katolikus egyházlátogatási jegyzőkönyv 1783-ból a legértelmesebb és a legaprólékosabb, szinte mindenre kiterjedő. A református lakosság lélekszáma 411-re nőtt, volt még két zsidó és hatvan római katolikus lakosa is a falunak. Külön feltünteteti a jegyzőkönyv a református lakosoknál szolgáló római katolikusokat, akiknél az átpártolás veszélye fennállt. Ezen kívül felsorolja az elmúlt tizennyolc évben a leányegyházakból a szent nyájhoz vissza-

térteket, akik közül négy család kisújfalusi volt. Mindez azt a látszatot kelti, hogy a türelmi rendeletet egy felkészült, egészséges lelkületű, hitben s anyagiakban is megerősödött gyülekezet várta.

1787-ben a vármegye minden tiltása és mesterkedése ellenére a templom is felépült; ezt jelzi a bejárat fölött ma is látható évszám. Mivel az uralkodó 1786-ban engedélyezte a református templom számára torony építését, erre Kisújfalun is sor került, és a tornyot a már kész templomhoz építették hozzá.

A lelkészi hivatalt is elfoglalta a tolerancia utáni első lelkész, Nagy János tiszteletes. A lelkész pontos érkezési idejéről nincs adatunk, díjlevelét 1787. május 15-én keltezték, az első anyakönyvi bejegyzése pedig 1787 augusztusából való.

1823 körül készült el A KIS ÚJFALUSI REF.(orma)TA EKLESIA PETSETJE is, amelynek lenyomata az esztergomi levéltár számára leadott anyakönyvi másodpéldányon található meg.

1835-ben elhunyt Kisújfalui lelkésze, ezt a Kisújfalui Református Egyház anyakönyvében így jegyezték be: *„1835. october 27. Tisztelendő Tudós Nagy János urat e Szent Gyülekezet a Tolerantia után első és 48 esztendőig volt Hűséges Lelki Pásztorát, ama Pásztorok fő Pásztora Magához a jobb életbe által szollította. Javai nyugodjanak békével! Emlékezete légyen áldott és elfelejthetetlen! Életideje : 82 esztendő. Nyavalyája: öregség, erőtlenység, melynek vége a Halál.”*

Az újonnan érkezett kisújfalusi prédikátor, Kovács József.

1874-ben tűzvész pusztított Kisújfalun. A pusztítás nagyságáról egy kérvény tudósít, amelyet a kisújfalusi lelkész és előljárók az egyházmegeyi gyűlésnek terjesztettek fel: *„1874. március 27-én délután fél egykor, egy gyermeknek gyufával játsása következtében támadt tűzvész által az egyház siralmas állapotra jutott, amikor a nagy szélvészről sebesen tova ragadott tűz a lakosság 4/5 részének épületeit s az egyházi épülete-*

ket nevezetesen az iskola és tanítólak fedeleit, a lelkészlakot pedig egészen a padlózatig, úgy a tanítólakhoz tartozó melléképületeket földig elhamvasztotta. Az egyháznak csekély pénzkészlete, az Úrasztalához tartozó minden edények s ruhaneműkkel együtt megemésztettek, az anyakönyveken s két számoló jegyzőkönyvön kívül a lelkész sajátjából semmit meg nem menthetett.”

A Számadókönyv adatainak tanúsága szerint ez az óriási pusztulás nem törte meg a gyülekezet fizikai és lelki erejét, hiszen még abban az évben az adományok segítségével és nem utolsósorban óriási tenni akarásuk eredményeként tető alá hozták az iskola, a tanítói lakás és a paplak épületét is. S mindez olyan körülmények között történt, amikor a falu lakossága négyötödének elpusztult a háza. 1888-ban elhunyt a község tolerancia rendelet utáni második lelkipásztora, Kovács József. Figyelemreméltó, hogy a 101 év alatt csak két lelkésze volt a gyülekezetnek! A honfoglalás emlékére a nőközösség a ma is használatos úrasztali ezüsttányért ajánlotta fel, de ekkor készült el az ónkupa, valamint a hímezett úrasztali terítő is, amit 2000-ig használt a gyülekezet.

Kovács József után **Lénárt Lajos** lett a gyülekezet lelkipásztora 1929-ig. Majd **Nehézy Károly**, aki 1930-tól 1947-ig szolgált Kisújfalun, amikor is a lakosságcsere révén Magyarországra került. Bevezette Kisújfalun a Vasárnapi iskolai foglalkozásokat, bibliaórákat külön férfiaknak, nőknek, ifjúságnak. Tehát kezébe adta az embereknek a Bibliát, nagy hangsúlyt fektetve az „aranymondások” kigyűjtésére és megtanulására. A konfirmandusok az ő szolgálata óta kapnak Bibliát a gyülekezettől. Intenzív bel és külmissziói munkája folytán Kisújfalu előtt egy kicsit kinyílt a világ. Sokan megfordultak a parókián, diakonisszák, orvosok, missziós lelkészek, misszionáriusok. 1936. július 25-én itt avatták fel ünnepélyesen azt a harangot, melyet Molnár Mária misszionárius magával vitt Pitilu szigetére. Nehézy Károly Kisújfalun biztos háttért tudhatott maga mögött missziós munkájához, árvaház alapításához, újságszerkesztéshez is. Itt szerkesztette a Hajnalt és a Kiskosz-mály nevezetű kül- és belmissziós folyóiratokat.

Hamar István 1948–1973 szolgált Kisújfalun. Annak ellenére, hogy az egyház számára ez egy nagyon nehéz időszak volt, igazi lelkipásztorként állt helyt a gyülekezetében. Ennek köszönhetően sor kerülhetett a templom és a parókia teljes külső és belső felújítására. Neki köszönhetően az állami szervek részére kötelezően beszolgáltatandó anyakönyveink másolata megtalálható ma is a parókián. Áldásos munkájára még ma is sokan emlékeznek.

Baptista Egyház

Az első világháború után az akkor Réván lakó Libárik család a köbölkúti Lorman család házi istentiszteleteit látogatta, ahol Alexovič György tartott istentiszteleteket. Őket 1932-ben a Dunában keresztelték meg Dunaradványnál. Ezek után tartattak gyülekezeti alkalmak Révában is. A harmincas években csatlakozott hozzájuk a Kožuch és a Feješ család is, akik 1926-ban települtek át Magyarországról Aradra. Ekkor Marcelházáról Kántor testvér szolgáltatta az istentiszteleteket. A következő lelkipásztor az 1947-ben az áttelepült szlovákok által megalakított Nagysallói gyülekezet lelkipásztora Ján Kondáč 1951-ig, Ján Mihál 1958-ig, a Naszvadról áthelyezett Bartos Dezső 1965-ig, Ján Kriska Liptószentmiklósról 1981-ig, Ing Jaroslav Poloha 1986-ig, Barkóczi Sándor 1992-ig, Bánsky Tibor 2002-ig. Jelenleg nincs lelkipásztora a nagysallói körzetnek.

A Kisújfalusi gyülekezetet nagy szeretettel látogatja Dóczé Bálint is, a szentpéteri gyülekezet lelkipásztora.

A gyülekezetet ma 4 család, a Libárik, Šimko D., Šimko B. és a Mátyus családok alkotják, a gyülekezet tagok létszáma 20 fő.

A Kisújfalui Augsburgi Evangélikus Egyházközség

Az egyházközséget 1926-7-ben a Romániából és a volt Jugoszláviából áttelepült szlovákok hozták létre Juraj Botík tanító úr vezetésével, aki egyben a gyülekezet kántora is volt, de ha kellett az igehirdetést is vállalta. Havi egy alkalommal tartattak istentiszteletek az érsekújvári evangélikus lelkész szolgálata által. Bár iskola és harangláb épült az

Evangelikus harangláb

aradi telepések részére, de templom hiányában csak házi istentiszteletek tartottak.

A második világháború után újabb szlovák telepések érkeztek Myjavából. Ekkor döntött a gyülekezet úgy, hogy a Kőbölkúti egyházközséghez kíván tartozni, ahol imaház és lelkész is volt. Kőbölkúthoz tatózott még Bátorkeszi és Párkány evangélikus gyülekezete is. A gyülekezet lelkipásztora Miloslav Stúchly volt, aki 1993-ig szolgálta a rábízott gyülekezeteket. Ezidőtájt a gyülekezeti élet is megélénkült, havi két alkalommal tartottak istentiszteletek. Az ő halála után a gyülekezet az érsekújvári lelkipásztorok – Macalák, Uhlík, Klement, Uhlíková szolgálták be. 2002-től püspöki rendelettel Mgr. Vlasta Uhrinová kőbölkúti lelkésznő látja el a gyülekezeti feladatokat az erősen megfogyatkozott aradi evangélikusok körében.

Faluház

A Faluház története a 2000-es évről nyúlik vissza. Ekkor az

Érsekújvári Honismereti múzeum szakmai felügyelete alatt diákok gyűjtést szerveztek a községben a régi tárgyi értékeket megmentendő. **Gudman Ilona** egy hétig irányította a lelkes kis

Néprajzi gyűjtők

A faluház udvara

csapatot, akik a gyűjtésről magnófelvételeket is készítettek, sőt a feltérképezett tárgyi értékek mellett jelentős számú néprajzi anyagot is begyűjtöttek a lakosoktól.

Ilyenformán gond keletkezett a tárgyi emlékek elhelyezése, esetleges kiállítását illetően. Ebben az évbe a Budaörs Fesztivál keretén belül Kisújfalu Önkormányzatának képviselői látogatást tettek a Budaörsi Heimat-múzeumban. Tulajdonképpen a budaörsi képviselőtestület ösztönzésére döntött úgy a kisújfalusi képviselő-testület, hogy hasonló jellegű emlékházat hoz létre a falu népi kultúrájának megmentése érdekében. Kapóra jött, hogy a műemlékvédelmi szakemberek (**Dr. Sisa Béla és Dr. Vándor András**) által rekonstruálható két kisújfalusi ház közül az egyiket éppen eladásra szánták. 2001 novemberében tehát az önkormányzat a Budaörsi Önkormányzat pénzübeli segítségnyújtásával megvásárolta az 55. házszám alatti ingatlant. Az ingatlan egy majd fél hektáros beltelek, mint később kiderült a református templom után a község legöregebb lakóházáról van szó. Az ingatlannal együtt a lakóház jelentős számú ingóságát is sikerült megmenteni. Az istállók, melléképületek szinte változtatás nélkül mutathatók be a mai napon is.

Mivel a faluház műemlékké nyilvánítása nehézkesnek bizonyult, s nem is lett volna szerencsés, főleg a későbbi munkálatok hivatal-függősége miatt, így nyilvántartásba nem vétetett, de szabadon megkezdődhettek a felújítási munkálatok.

Az ingatlan rekonstrukciós munkálatai a fent nevezett két szakember javaslatai alapján kezdődtek 2002-ben a helyi kőművesmester, Fűri Imre vezetése alatt. Kezdetben a három első szoba rendbetétele volt a cél, de mindjárt a kezdet kezdetén lelassultak a munkálatok, mert az első, ún.

Indás fríz

„tisztaszoba” mindenki által fehérnek hitt falrétegei alatt színes falfestmények kerültek elő. A kutatásra a magyarországi „Állami Műemlék-helyreállítási és Restaurálási Központ – Szakrestaurálási Osztályának székesfehérvári illetőségű szakembere, **Lángi József** lett felkérve. Az ő munkanaplójából idézzük: „A ház feltehetőleg a XIX. században épült, amelynek volt egy XIX. század végére XX. század első felére datálható jelentős átalakítása. Eredetileg a falait csak fehérre meszelték, de a századfordulós felújítás idején az első szoba dekoratív sablonált díszítőfestést kapott, amely a paraszti lakáskultúrában megjelenő polgárias ízlésvilág, igény jellegzetes alkotása. A konyhában és a hátsó szobában viszont nem találtunk hasonló jellegű dekorációt, ott továbbra is fehérre meszelték a falakat. A „tisztaszoba” kifestése előtt a nyílászárókat kicserélték. Ezek az ablakok, ajtók jó színvonalú asztalosmunkák, amelynek eredeti vasalatai is nagyrészt megmaradtak. Színezésük is megfogható a jelenlegi sárgás és fehér mázolás alatt. Eredetileg olajban tört barna por-

festékekkel sötétbarnára festették felületüket, amely szintén a polgári lakáskultúrából szűrődik át. Ekkor ugyanis a falak dekoratív sablonfestése mellett sötétbarna faere-

Rozetta

*A rekonstuált tulipános
láda*

zetű festést kaptak a nyílászárók”.

A szakszerű munka által olyan jellegzetes századfordulós eredeti falfestés került napvilágra, amely talán csak ezen az egy helyen található meg a faluban.

„A szoba mennyezetén tört fehér alapszínen csak egy sablonált, élénk színezésű rozetta került elő. A falakon sajnos sokkal rosszabb állapotú a dekoráció, mert a nedves falak átmeszelése előtt a javítások során az enyves technikájú díszítőfestést erősen megkaparták. Lábazatain pedig már a most folyó munkáknál vakolatcserére került sor. Legjobb állapotban a konyhával közös falon került felszínre a korai réteg. Itt a falakat sötétlila alapon, világoskék mustrák díszítik. Felette egy indás, zöld levéles fríz futott körbe a holker alatt. Ezen a felületen tehát pontosan felmérhető és rekonstruálható a díszítőfestés. Felette is találtunk egy jóval egyszerűbb ornamentális festést, de töredékessége miatt ez már csak elvben rekonstruálható. Itt feltehetőleg egy homogén színezésű falmezőt zártak le egy margarétás frízzel.”

Az első szoba feltárt falfestményeit anyagi lehetőségeink szűkében csak részben rekonstruáltuk. A helyreállítást a motívumok sablonjának levé-

*A menyasszonyi és
vőlegényi viselet a XX.
század fordulóján*

*Házaspár a XX. század
30-as éveiből*

tele után **Felényi Péter** budafoki festőművész végezte el **Stocker Eszter** segédlete mellett a nyár folyamán.

A rekonstrukciós munkálatok során igazolást nyertek a községi krónika 1784. június 4-i tűzvészről szóló híradásai is, mivel a sokadik falréteg alatt előkerültek fekete, égett falrétegek is. S feltárási jegyzőkönyv „jelentős átalakítása” is azt a tényt erősíti meg, hogy a tűzvészben leégett nádfedeles házak helyett a módosabb gazdák a nádfedelelet zsindele ill. cseréptetőre módosították. Ehhez viszont a ház magasságán kellett változtatniuk. Ezen átalakítások is jól kivehetők voltak.

A tiszta szoba jelenlegi berendezései részben az eredeti bútorok alkotják. Közöttük található tulipános ládát a budaörsi **G. Horváth Erzsébet** restaurátor varázsolta eredetivé. A szobában található férfi és női öltözők a századforduló (XX.) kisújfalusi vőlegény – és menyasszony viseletet ábrázolja. Jellegzetes a sötét Kisújfalun kimondottan a fekete, (de a barna is előfordult) menyasszonyi ruha. A sötét ruhához vis-

zont meglehetősen színes, virágokkal díszített menyasszonyi koszorú járt.

A falikép viszont már a múlt század harmincas éveinek esküvői viseletét

A szabadtéri színpad

mutatja (a képen a Makk Hetes vendéglő tulajdonosa, Csanda János és felesége Balla Etel látható.)

A helyreállítási munkálatok során eredeti helyére került a XIX. században még igen a XX.-ban már nem használt tiszta szobai kemence, amit a konyhából fűtöttek, a szobában csak a meleget árasztotta.

A munkálatokkal a 2004-es évben készült el a kivitelező. Ekkorra elkészült a Községi udvar másik látványossága is a szabadtéri színpad. Az építmény a szőgyéni **Smidt Tamás** építész tervei alapján készült, a kivitelező **Smidt Róbert** volt. A színpad nádfedelét a kisújfalusi **Juhász család** – nádfeldolgozó üzemének munkásai végezték. A Szabadtéri színpad felavatására 2004. augusztus 20-án került sor, melyen **Tóth Zoltán és Martin Pado** a magyar és a szlovák belügyminisztérium államtitkárai vettek részt.

Gulyás Lajos emlékszoba

Gulyás Lajos református lelkész, akit 1957. december 31-én végeznek ki. A magyarországi református lelkészi karból 1956 kapcsán az egyetlen kivégzett lelkész kisújfalui volt.

1918. február 4-én ebben a házban született Gulyás Lajos és Kovács Erzsébet második gyermekeként. Édesapjának 25 hold földje volt, a magyar időben a község bírója, és erős református családként részt vállaltak az egyház és a falu életében is. Mindezeket az 1957-es győri perben sűrűn fel is emlegették. A „kulák” származás és klerikális neveltetés is veszélyes volt a társadalomra nézve.

A helyi elemi iskolák befejezése után az érsekújvári reálgimnáziumban tanult, ahol 1937-ben érettségizik.

Az emlékszoba

Gulyás Lajos síremléke

Az érsekújvári érettségi után a losonci teológián kezdte el tanulmányait, majd annak bezárása után Pápán folytatta tovább a teológiát, ahonnan hitben, lélekben, tudományokban, hazafias érzésben megerősödve indul el a lelkipásztori pályán.

Szolgálatát Felsőgelléren kezdi, majd Balatonszepezden, s 1948-tól Levél községbe helyezik át. Felesége Puskás Gabriella, tanítónőként dolgozik a helyi iskolában. Három leánygyermekük születik.

Korán bekapcsolódik a politikai életbe is. Természetéből és egyéniségéből adódóan – lelkipásztori szolgálata mellett – látva kora kihívásait – nem tud csendben megülni, tele van tenniakarással, s igazságérzete nem engedi, hogy ne szóljon, ha kell. A Kisgazdapártnak országgyűlési képviselője. A nyilas uralom idején is volt bátorsága szót emelni, ezért börtönt szenvedett, de a Rákosi korszak alatt is többször meghurcolták. Jól látta, hogy a gonosz, az gonosz, ha a jobb oldalon áll, ha a bal oldalon áll, akkor is.

1956. október 22–23. – a világot ismét bejárja a hír – Magyarországon történelmi események vették kezdetüket, a magyarok szabadok akarnak lenni, le akarják rázni elnyomóik igáját ...

Gulyás Lajos éppen Kisújfalun tartózkodott, amikor értesült a rádióból a magyarországi történésekről – övéinek ezt mondja: nekem ott a helyem, – azonnal csomagol és visszautazik Levélre. 1956. október 26-án Mosonmagyaróvárott egy diákokból, munkásokból és értelmiségiekből álló tömeg nemzeti színű zászlókkal az oroszok távozását és független Magyarországot követelve a helyi határőrlaktanya elé vonul. Déli 12 óra van. „Hazádnak rendületlenül légy híve, oh magyar”, –

éneklik, amikor sortűz dördül el egyszer, majd kézigránát és sortűz másodszer – a már menekülő emberek közé. Több mint száz halott és több mint 200 sebesült marad a földön. Gulyás Lajos délután két órakor értesül erről, kerékpárra ül, és Óvárra megy. Mire odaér, már hatalmas tömeg verődik össze, aki meg akarja rohározni a laktanyát. Gulyás Lajos óva inti őket ettől, tartva a vérfürdő folytatásától, s bízva abban, hogy rendőrség képes lesz uralni a helyzetet. Nemsokára megérkeznek a győri katonák és nemzetőrök, akik elfoglalják a kaszárnyát. Amikor kivezetik az elfogott tiszteket, az őrizetet nem tudják teljesíteni a feldühödött tömeg miatt, így a tiszteket a tömeg meglincseli. Ebben a helyzetben, óriási kockázatot vállalva, de lelkeszi hivatását gyakorolva, Gulyás Lajos megpróbálja a szinte önkívületi állapotban lévő embereket megállítani: Ne üsd! – kiáltozza – ne váljatok ti is gyilkosokká! Az egyik ávós tisztet a csodával határos módon sikerül megmenteni. Ez adta az alapját annak, hogy 1957-ben három teljesen ártatlan értelmiségit felbujtással vádolva halálra ítéljenek és kivégezzenek. 1957. december 21-én zárt tárgyaláson a fellebviteli bíróság ugyan felmenti a gyilkosságra való felbujtás vádja alól, a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom vezetésének, s hazaárulásnak vádja alól azonban nem, ezért halálra ítélik. Kegyelmi kérvényét a köztársasági elnök is elutasítja. Az ítéletet a győri börtön udvarán 1957. szilveszterének hajnalán hajtják végre. 1989-ben Kisújfalun a falu lakossága és a református egyházközség a helyi temetőben kopjafát állított emlékére. 1990. március 29-én a Győri Megyei Bíróság az 1957-es ítéletet semmissé nyilvánítja. Újratemetése 2005-ben, amikor szülőháza Kisújfalu Faluháza lett – az önkormányzat Gulyás Lajos emlékszóbat rendez be – „aki igaz ügyért halt meg egyházunk és nemzetünk hű fiaként”.

Kis Róbert

Felhasznált irodalom:

Kis Róbert, Kisújfalu története a kezdetektől 1900-ig, 2000, Cranium,
Érsekújvár

Niesli svetlo Evanjelia, Bratská jednota Baptistov v SSR, Bratislava, 1988

Kisújfalu község levéltára

Kisújfalui Ref. Ker. Egyház levéltára

Statisztikai évkönyvek

Honismereti Kiskönyvtár 285. szám

Kisújfalu Önkormányzatának megbízásából kiadja a KT Könyv- és Lapkiadó Kft.

Komárom (Komárno), 2006

Felelős kiadó: Szénássy Tímea

Sorozatindító: Dr. Szénássy Árpád okl. mérnök

Fotók: a szerző archívumából

Nyomás: Nec Arte Kft.

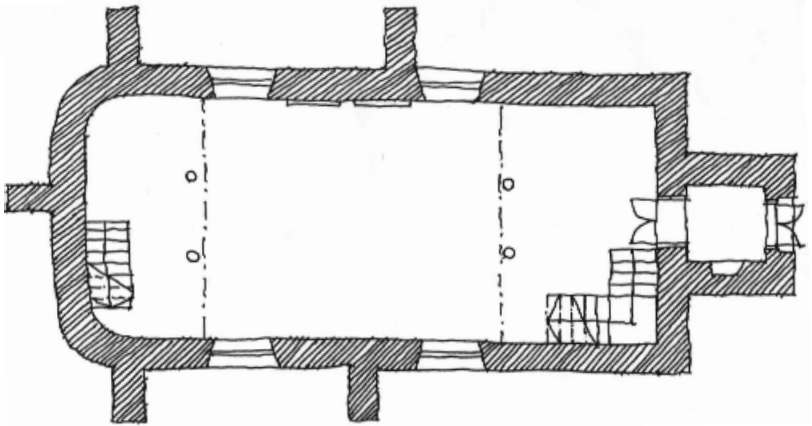
© Minden jog fenntartva!

ISBN: 80-8056-528-7

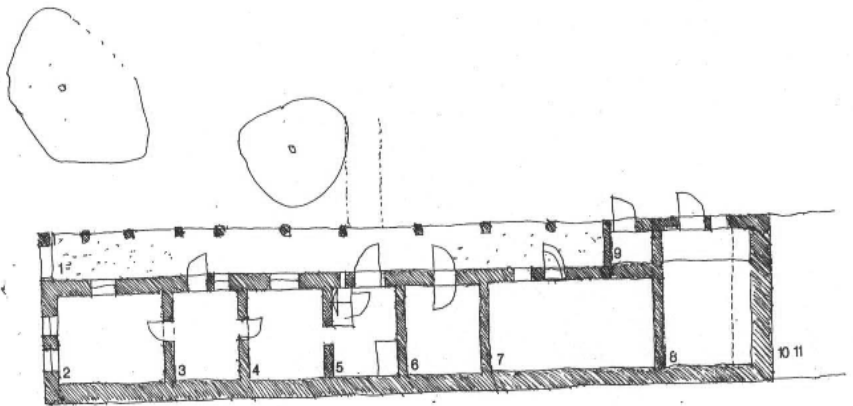
A sorozat kiadványok megrendelhetők, megvásárolhatók:

Komárom (Komárno) KT Lap- és Könyvkiadó Kft.,

Mederčská 9, tel: 035/7700869

A templom alaprajza

A Faluház alaprajza

